

Sygn. akt III CZP 73/06

POSTANOWIENIE

Dnia 25 października 2006 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Gerard Bieniek (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Iwona Koper

SSN Zbigniew Kwaśniewski

Protokolant Iwona Budzik

w sprawie z powództwa H.O.

przeciwko „P.” S.A.

o zapłatę,

po rozpoznaniu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym

w dniu 25 października 2006 r.,

zagadnienia prawnego przedstawionego

przez Sąd Apelacyjny

postanowieniem z dnia 16 czerwca 2006 r., sygn. akt [...]:

"Z jaką chwilą następuje zakończenie postępowania w danej instancji w rozumieniu art. 149 ust. 1 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz.U. Nr 167, poz. 1398)?"

odmawia podjęcia uchwały.

Uzasadnienie

1. Przedstawione Sądowi Najwyższemu na podstawie art. 390 § 1 k.p.c. do rozstrzygnięcia zagadnienie prawne budzące poważne wątpliwości powstało przy rozpoznawaniu przez Sąd Apelacyjny zażalenia na postanowienie sądu I instancji o odrzuceniu apelacji wniesionej przez pełnomocnika będącego adwokatem z powodu nieuiszczenia należnej od niej opłaty stosunkowej, bez uprzedniego wezwania do uiszczenia tej opłaty. Wyrok sądu I instancji został wydany w dniu 30.03.2006 r., a postanowienie o odrzuceniu apelacji w dniu 4.05.2006 r., przy czym jako podstawę odrzucenia powołano art. 130² § 3 k.p.c. Rozpoznając zażalenie Sąd Apelacyjny powziął wątpliwości, czy w świetle art. 149 ust. 1 ustawy z dnia 28.07.2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz. U. Nr 167, poz. 1398) do uiszczenia opłaty od apelacji w niniejszej sprawie znajdują zastosowanie przepisy dotychczasowej ustawy z dnia 13.06.1967 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz. U. z 2002 r. Nr 9, poz. 88), w tym jej art. 16 ust. 3, czy też przepisy nowej ustawy, w tym wprowadzony na podstawie tych przepisów art. 130² § 3 k.p.c., obowiązujące od dnia 2.03.2006 r.

2. Przed podjęciem rozważań dotyczących przedstawionego zagadnienia prawnego należy odnieść się do kwestii sposobu sformułowania tego zagadnienia przez Sąd Apelacyjny. Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 13.04.2000 r. III CZP 2/00 (OSNC 2000, nr 11, poz. 200) wskazał, że na podstawie art. 390 § 1 k.p.c. dopuszczalne jest przedstawienie zagadnień prawnych wyłącznie do „rozstrzygnięcia”, a nie do „uzupełnienia”. Rzecz w tym, że w nauce logiki przyjmuje się, że istnieją dwa typy pytań: pytania rozstrzygnięcia (o rozstrzygnięcie) oraz pytania uzupełnienia (o uzupełnienie). Istotą pytania rozstrzygnięcia jest to, że wyznacza ono dwie możliwe odpowiedzi, natomiast pytanie uzupełnienie wyznacza tylko schemat odpowiedzi, zwany osnową pytania. Jest to tzw. pytanie rozwijające, o nieokreślonych z góry możliwościach odpowiedzi. Inaczej rzecz ujmując, pytaniu przedstawionemu do rozstrzygnięcia towarzyszy alternatywa odpowiedzi, a rzeczą adresata pytania pozostaje dokonanie wyboru odpowiedzi, natomiast pytanie do uzupełnienia pozostawia odpowiadającemu całkowitą swobodę, pozwalając mu także na wykroczenie poza zakres czynionych przez pytającego założeń.

Przepis art. 390 § 1 k.p.c. ma na względzie wyłącznie pytania (zagadnienia) do „rozstrzygnięcia”. Takie stanowisko zajął Sąd Najwyższy w powołanym wyżej postanowieniu, a także niepublikowanym postanowieniu z dnia 19.09.2001 r. III CZP 28/00. Skład orzekający w niniejszej sprawie pogląd ten podziela. Zagadnienie prawne przedstawione w niniejszej sprawie przez Sąd Apelacyjny ma niewątpliwie postać pytania do uzupełnienia. Ta okoliczność uzasadnia odmowę podjęcia uchwały na podstawie art. 61 § 1 ustawy z dnia 23.11.2002 r. o Sądzie Najwyższym (Dz. U. Nr 240, poz. 2052 ze zm.).

3. Powyższe rozstrzygnięcie nie oznacza wszakże, że wykładnia art. 149 ust. 1 ustawy z dnia 28.07.2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych nie nasuwa istotnych wątpliwości. Przepis ten stanowi, że w sprawach wszczętych przed dniem wejścia w życie ustawy tj. przed dniem 2.03.2006 r. stosuje się, do czasu zakończenia postępowania w danej instancji, dotychczasowe przepisy o kosztach sądowych. Istota zagadnienia sprowadza się do właściwej wykładni pojęcia „zakończenie postępowania w danej instancji” zawartego w treści art. 149 ust. 1 powołanej ustawy. W tej kwestii wypowiedział się już Sąd Najwyższy. W postanowieniu z dnia 28.06.2006 r. III CZ 36/06 (dotychczas niepublikowanym) stwierdzono, że do skargi kasacyjnej od wyroku (postanowienia co do istoty sprawy) wydanego przed wejściem w życie ustawy z dnia 28.07.2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz. U. Nr 167, poz. 1398), wniesionej po wejściu w życie tej ustawy, stosuje się przepisy ustawy nowej. Uzasadniając to stanowisko Sąd Najwyższy podkreślił, że z przepisu art. 149 ust. 1 ustawy jasno wynika, że linię wyznaczającą granicę czasową między stosowaniem ustawy dotychczasowej a zastosowaniem ustawy nowej jest chwila „zakończenia postępowania w danej instancji”. Pojęcie to uwzględnia pojęcia równoważne lub zbliżone („zakończenia postępowania w instancji” lub „wydanie orzeczenia kończącego postępowanie przez sąd pierwszej instancji”) występujące w innych przepisach np. art. XVI § 1 przepisów wprowadzających k.p.c., w art. 49 ustawy z dnia 13.06.1967 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, a także w zakresie postępowania cywilnego (art. 108 § 1, 109, 130 § 2, 182, 276) i były one poddawane ocenie w odniesieniu do sytuacji innych niż rozwiązywania kolizji międzyczasowych. Podsumowując dorobek orzecznictwa w tym zakresie Sąd Najwyższy stwierdził, że

uznać należy, iż przez pojęcie „zakończenie postępowania w danej instancji” trzeba rozumieć wydanie orzeczenia kończącego postępowanie w sprawie w danej instancji, a więc wydanie wyroku (postanowienia co do istoty sprawy w postępowaniu nieprocesowym) albo innego orzeczenia trwale zamykającego drogę do wydania wyroku (np. postanowienie o umorzeniu postępowania, odrzuceniu pozwu itp.). Ustawodawca wyraźnie bowiem oznaczył kres stosowania ustawy dotychczasowej na czas zakończenia postępowania w danej instancji, a nie np. na chwilę wszczęcia postępowania w instancji wyższej, łączoną zazwyczaj z wniesieniem środka zaskarżenia o charakterze dewolutywnym. Podkreślono, że fakt ten ma istotne znaczenie przy rozstrzygnięciu kwestii międzyczasowej, bo jakkolwiek postępowanie cywilne przebiega w zasadzie w sposób linearny, a poszczególne instancje następują bezpośrednio po sobie, to jednak, między zakończeniem postępowania w jednej, a wszczęciem postępowania w kolejnej instancji dokonywane są tzw. czynności międzyinstancyjne, stanowiące łącznik między instancjami (np. czynności przygotowawcze do wniesienia środka odwoławczego). W wielu przypadkach w ogóle zresztą nie dochodzi do zainicjowania postępowania w instancji wyższej, a mimo to podejmowane są dalsze czynności, w tym czynności wykonawcze (np. wnioski o stwierdzenie prawomocności orzeczenia) lub zmierzające do wniesienia nadzwyczajnego środka zaskarżenia (np. skargi o wznowienie postępowania) itp. Czynności te trudno zakwalifikować do czynności podejmowanych w pierwszej instancji. Doprowadziło to Sąd Najwyższy do wniosku, że pojęcie „czas zakończenia postępowania w danej instancji” zawarte w art. 149 ust. 1 ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, nie może być utożsamiane z „czasem wszczęcia postępowania w wyższej instancji”.

Należy tu odnotować postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 18.05.2006 r. IV CZ 43/056 (niepubl.), w którym przyjęto, że w świetle art. 149 ust. 1 nowej ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, jeśli skarga kasacyjna została złożona po wejściu w życie ustawy, zastosowanie do tej skargi mają przepisy nowej ustawy oraz art. 130² § 3 k.p.c. Podkreślono, że postępowanie kasacyjne rozpoczyna się z chwilą wniesienia skargi kasacyjnej. Podobne stanowisko wynika

z postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 30.05.2006 r. I CZ 23/06 (niepublik.) oraz z dnia 22.06.2006 r. V CZ 42/06 (niepublik.).

W piśmiennictwie stanowiska nie są tak jednolite. Z jednej strony prezentowany jest pogląd, że momentem kończącym daną instancję będzie wydanie orzeczenia kończącego postępowanie (wyroku, postanowienia co do istoty w postępowaniu nieprocesowym, umorzenie postępowania), z drugiej strony przyjmuje się, że kluczowe znaczenia ma chwila wniesienia środka odwoławczego, wreszcie wypowiedziano też pogląd, że koniec danej instancji i początek nowej instancji następuje w chwilę przekazania akt sprawy przez sąd niższej instancji sądowi instancji wyższej. To stanowisko podzielił też Sąd Apelacyjny, który przedstawił do rozstrzygnięcia zagadnienie prawne.

4. Wykładni art. 149 ust. 1 ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych w odniesieniu do użytego tam pojęcia „zakończenie postępowania w danej instancji”, można dokonać w trzech kierunkach. Jako chwilę zakończenia postępowania w danej instancji można rozważać i a) chwilę przekazania akt sprawy przez sąd niższej instancji sądowi instancji wyższej; b) chwilę poprzedzającą wniesienie środka odwoławczego lub następującą w dacie wpływu terminu do jego wniesienia, c) chwilę wydania orzeczenia kończącego postępowanie w sprawie w instancji.

Pierwsze z wyszczególnionych stanowisk wiążące zakończenie postępowania z przekazaniem akt sprawy nie może być aprobowane z zasadniczych powodów. Wprawdzie mogłaby się wydawać, że jest ono zbieżne z postrzeganiem instancyjności postępowania jako jego podziału na poszczególne stadia toczące się przed sądami różnego rzędu, to jednak stanowisko to nie uwzględnia faktu, że instancyjności w sensie procesowym nie należy utożsamiać z instancyjnością w sensie ustrojowym. Jest to konsekwencją faktu, że ustawodawca w ramach postępowania cywilnego przyjął w odniesieniu do środków odwoławczych zasadę, że są one wnoszone do sądu a quo, a nie do sądu od quem. Ta zasada, utrwalona w tradycji polskiej, powoduje, że po wydaniu orzeczenia kończącego sprawę w instancji niższej dokonywane są lub mogą być czynności przed sądem, który wydał to orzeczenie, funkcjonalnie należące już

jednak do postępowania odwoławczego tj. w wyższej instancji. Chodzi o takie czynności, które inicjuje wniesienie środka odwoławczego. Z tego względu występuje tzw. postępowanie między-instancyjne. W kontekście więc rozróżnienia między sytuacją, w której czynności procesowe są dokonywane przed sądami różnego rzędu, a instancyjnością w sensie procesowym, nie sposób akceptować poglądu, że dla ustalenia czasowego zakresu zastosowania ustawy miarodajne jest przekazanie akt sprawy z sądu niższej instancji do sądu wyższej instancji, podczas gdy w sensie procesowym czynności poprzedzające przekazanie akt sprawy funkcjonalnie, od chwili złożenia środka odwoławczego, należą już do postępowania odwoławczego.

Trafność tego stanowiska potwierdzają też następujące argumenty: Po pierwsze, przekazanie akt sprawy nie jest czynnością procesową, lecz ma charakter ściśle techniczny, wręcz manualny. Moment jego dokonania nie jest rozpoznawalny dla stron i uczestników postępowania, nie są one informowane o przekazaniu akt sprawy. Po drugie, mogą wystąpić praktyczne trudności z ustaleniem chwili przekazania. Po trzecie, przekazanie akt sprawy sądowi wyższej instancji następuje tylko w przypadku, gdy wniesiony zostanie środek odwoławczy, który zostanie oceniony jako dopuszczalny i spełniający wymagania formalne. Jeżeli więc taki środek nie zostanie wniesiony, akta sprawy nie będą przekazane do sądu wyższej instancji. W takiej sytuacji nie byłoby chwili zakończenia postępowania w danej instancji. Można oczywiście bronić poglądu, że w takiej sytuacji wyjątkowo byłaby to data upływu terminu do wniesienia środka odwoławczego, wszakże wówczas powstałaby kwestia, jak traktować wypadek wniesienie po tej dacie wniosku o przywrócenie terminu wraz z samym środkiem odwoławczym.

Reasumując nie znajduje uzasadnionych podstaw stanowisko, że zakończenie postępowania w danej instancji następuje z chwilą przekazania akt sprawy przez Sąd niższego rzędu sądowi wyższego rzędu. W okolicznościach niniejszej sprawy prowadzi to więc do wniosku, że w sytuacji, w której w sprawie wszczętej przed dniem 2.03.2006 r. orzeczenie kończące postępowanie w pierwszej instancji zostało wydane po tym dniu, do środka odwoławczego wniesionego od takiego orzeczenia mają zastosowanie przepisy nowej ustawy,

o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, w tym wprowadzone tą ustawą przepisy kodeksu postępowania cywilnego m.in. art. 130² k.p.c.

5. Powyższe nie rozstrzyga jednak kwestii czy za chwilę zakończenia postępowania w danej instancji w rozumieniu art. 149 ust. 1 ustawy o kosztach sądowych (...) należy uznać chwilę wydania orzeczenia kończącego postępowanie w sprawie w instancji (merytorycznego albo niemerytorycznego), czy też chwilę wniesienia środka odwoławczego lub upływu terminu jego wniesienia. Literalne brzmienie art. 149 ust. 1 ustawy o kosztach (...) nie daje w tym względzie jednoznacznej odpowiedzi, jednak przeciwko stanowisku łączącemu zakończenie postępowania w danej instancji z chwilą wniesienia środka odwoławczego lub upływu terminu do jego wniesienia przemawiają następujące argumenty:

Po pierwsze, sam przepis art. 149 ust. 1 ustawy o kosztach (...) nawiązuje do chwili zakończenia postępowania w danej instancji, a nie do chwili rozpoczęcia postępowania w nowej (wyższej) instancji, a przecież nie ulega wątpliwości, że wniesienie środka odwoławczego jest pierwszą czynnością postępowania odwoławczego. Inicjuje on to postępowanie i należy do tego postępowania. Kwalifikacji wniesienia środka odwoławczego jako pierwszej czynności w wyższej (nowej) instancji nie przeczy to, że czynność ta w polskim systemie postępowania cywilnego dokonywana jest przed sądem, który wydał zaskarżone orzeczenie. Zwrócono już wcześniej uwagę na konieczność rozróżnienia między instancyjnością w znaczeniu ustrojowym i procesowym. W konsekwencji tego mogą istnieć czynności należące funkcjonalnie do postępowania w wyższej instancji, dokonywane jednak przed sądem, który wydał zaskarżone orzeczenie, a więc przed sądem niższej instancji w znaczeniu ustrojowym.

Po drugie, w ujęciu dynamicznym postępowanie cywilne, złożone z instancji jako jego stadiów, ma charakter linearny. W konsekwencji nie jest więc tak, że kolejne instancje w ujęciu procesowym następują bezpośrednio po sobie. Występują bowiem czynności, podejmowane po zakończeniu postępowania w instancji, ale przed sądem, który wydał zaskarżone orzeczenie, które nie należą już do tego postępowania, ale nie stanowią jeszcze postępowania w wyższej instancji, np. wniosek o sporządzenie uzasadnienia orzeczenia i jego doręczenie.

Nie byłoby uzasadnione, aby dla umiejscowienia tych czynności w ramach postępowania w ujęciu dynamicznym odwoływać się do kategorii postępowania międzyinstancyjnego. To postępowanie jest inicjowane przez wniesienie środka odwoławczego. Wniesienie środka odwoławczego inicjuje postępowanie w wyższej instancji, a jednocześnie jest pierwszym elementem postępowania międzyinstancyjnego. W pierwszym przypadku chodzi o instancyjność w znaczeniu procesowym, w drugim – w znaczeniu ustrojowym. Po trzecie, wątpliwym byłoby, jak określić chwilę końcową stosowania ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych z 1967 r., gdyby utożsamiać ją z chwilą wniesienia środka odwoławczego (chwila nadania środka na pocztę, czy chwila wpływu środka do sądu). Należy też zauważyć, że środek odwoławczy może być wniesiony przez strony w różnych chwilach, co wiąże się z tym, że termin do wniesienia środka odwoławczego biegnie dla każdej strony w sposób indywidualny. Wreszcie należy wskazać, że orzeczenie kasatoryjne nie podlega w ogóle zaskarżeniu.

Reasumując uzasadniony jest wniosek, że zakończenie postępowania w danej instancji w rozumieniu art. 149 ust. 1 ustawy z dnia 28.07.2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, następuje z chwilą wydania orzeczenia kończącego (merytorycznie lub niemerytorycznie) postępowanie w sprawie w danej instancji.